

NÜSÜK

(النسك)

Genelde Allah'a yakınlık sağlayan her türlü ibadet ve taat, özelde Allah için kurban kesme anlamına gelen bir terim (bk. İBADET; KURBAN).

NÜŞÛZ

(النشوز)

Eşlerin ve özellikle kadının evlilik hukukuna riayet etmemesi, geçimsiz davranması anlamında fıkıh terimi.

Sözlükte "yükselmek, ayağa kalkmak; (eşler) geçimsiz davranmak" gibi anlamlara gelen **nüşûz** kelimesi fıkıhta "kadının evlilik hukukuna riayet etmemesi, evlilik birliğini sürdürmeyi engelleyecek düzeyde geçimsizlik sergilemesi" demektir. Bu durumdaki kadına **nâşize** denir. Genellikle kadın için kullanılan nüşûz kelimesi erkeğe izâfe edilerek kullanıldığında kocanın karısına karşı görevlerini ihmal etmesini, ona karşı kötü muamelede bulunmasını ifade eder. Bu durumdaki erkeğe de **nâşiz** denilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de nüşûz kökünden türeyen kelimelerin başka bağlamlarda kullanımına iki âyette rastlanırsa da (el-Bakara 2/259; el-Mücâdele 58/11) kelime terim anlamında biri kadın (en-Nisâ 4/34), diğeri erkek (en-Nisâ 4/128) hakkında olmak üzere iki yerde geçmektedir. Kadının nüşûzünden bahseden âyette ailede erkeklerin koruyucu ve yönetici (kavvâm) konumunda bulunduğu, sâliha kadınların da Allah'ın buyruklarına itaatkâr olduğu belirtildikten sonra nüşûz alâmeti gösteren kadınlara aile düzenini korumak amacıyla kocaları tarafından uygulanabilecek bir dizi yöntemden söz edilmekte ve evlilik düzenine uyum göstermeleri halinde kendilerine karşı başka bir yol aranmaması öğütlenmektedir. Erkeklerle ilgili âyette ise bir kadının kocasının kötü muamelesinden veya evlilik birliğinin gereklerine kayıtsız kalmasından endişe etmesi durumunda aralarını anlaşıma ile düzeltmelerinde ikisi için bir sakınca olmadığı belirtilmektedir. Her iki âyette nüşûz kavramının içeriğine ilişkin bir açıklama bulunmamakla birlikte İslâm âlimleri bu kavramın anlam çerçevesini erkeğe ve kadına göre ayrı ayrı belirlemeye çalışmışlardır.

Fakihlerin bu konudaki tesbit ve değerlendirmelerine yön veren temel bakış açısı şöylece özetlenebilir: İslâm'a göre, usulüne uygun biçimde kurulmuş evlilik akdi karı ve koca için şahsî ve malî birtakım hak ve vecibeler doğurur (el-Bakara 2/228; en-Nisâ 4/20-21; et-Talâk 65/7). Karşılıklı iyi muamele, sevgi, saygı ve sadakat, birbirinin cinsel yönlerinden yararlanma, birlikte oturma, çocukların bakım ve terbiyesi eşlerin ortak hak ve görevlerindendir. Kur'an ve Sünnet insan olarak erkekle kadını eşit kabul ettiği gibi fıkıhtaki düzenlemeler de kadının kocasına karşı bağımsız bir kişiliğe sahip bulunduğu esası üzerine kurulmuştur. Fakat ailede huzurun temini ve karmaşanın önlenmesi için bir yandan kadın ve erkeğin fitrî özellikleri, öte yandan erkeğin aile ve toplum hayatında yüklenmiş olduğu ağır sorumluluklar göz önünde tutularak aile reisiği kocanın uhdesine verilmiş, kocaya aile ilişkilerinde kadına göre nisbî bir üstünlük tanınmıştır (el-Bakara 2/228; en-Nisâ 4/34; Buhârî, "Nikâh", 90; "Ahkâm", 1; Müslim, "İmâret", 20). Bu hak ve mükellefiyetler dengesi içinde meselâ zengin bile olsa evlilik içinde kadının her türlü masrafı kocaya ait olup kocanın miras dışında karısı üzerinde herhangi bir malî hakkı bulunmamaktadır (el-Bakara 2/233; en-Nisâ 4/34; et-Talâk 65/6; Buhârî, "Nafakât", 1-4; Müslim, "Hac", 147; İbn Mâce, "Nikâh", 3; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 40). Buna karşılık kadının da -kocanın mehir ve nafaka mükellefiyetini yerine getirmesi şartıyla- meşrû ve mâruf ölçülerde kocasına itaat etme, onun bilgisi ve izni olmadan evi terketme, kocanın yokluğunda evine ve haklarına sahip çıkma yükümlülüğü vardır (en-Nisâ 4/34; İbn Mâce, "Nikâh", 5; Nesâî, "Nikâh", 14; ayrıca bk. AİLE; KADIN).

Evliliğin getirdiği hak ve ödevlerin erkek ve kadın açısından taşıdığı farklılıklar sebebiyle nüşûzun muhtevası ve sonuçları iki tarafa nisbetle değişmektedir. İslâm dinindeki yerleşik kurala göre dine ve örfe aykırı hususlarda kadının kocasına itaat yükümlülüğü bulunmamakta (Buhârî, "Nikâh", 94; "Ahkâm", 4; Müslim, "İmâret", 3), kocasının bu tür emir ve isteklerini yerine getirmeyen kadın nâşize sayılmamaktadır. Bu sebeple klasik fıkıh kitaplarında karşılıklı hak ihlallerinin önlenmesi açısından kadının kocasına itaat borcunun kapsam ve sınırlarının ne olduğu ve buna bağlı olarak kadının hangi hal ve davranışlarının nüşûz sayılacağı üzerinde önemle durulmaktadır. Bu konudaki fikhî hükümlerin büyük bir kısmı nasların açık

ifadelerinden çok toplumun örf, âdet ve telakkileri üzerine kurulduğundan birçok meselede İslâm âlimlerinin görüş ayrılığı içinde olduğu görülür. Tartışmalar daha ziyade kadının geçerli bir mazereti bulunmadığı halde kocasının evine taşınmaması ya da kocasının rızası olmadan evi terketmesi, onun izin vermediği kimseleri eve alması, kocasının izinsiz veya mahremsiz yolculuğa çıkması, ev dışında bir iş veya meslek icra etmesi, kocasıyla birlikte yolculuğa çıkmaktan veya onun cinsel isteklerine cevap vermekten kaçınması, maddî veya dinî temizliğe riayet etmemesi, farz ibadetleri yerine getirmemesi, kocasının karşı çıkmasına rağmen nâfile ibadetlerle meşgul olması, kocasının malını koruma hususunda gerekli özeni göstermemesi gibi meseleler etrafında yoğunlaşmaktadır. Ayrıntılarda farklı görüşler bulunmakla birlikte dört mezhep fakihleri, kadının kocasının izni olmadan veya haklı bir sebep yokken evinden çıkmasını ve özürlü bulunmadığı halde eşiyile cinsel ilişkiden kaçınmasını nüşûz olarak görmektedir. Ev işlerini yapmanın kadının evlilikten doğan bir borcu olup olmadığı da bu bağlamda ele alınan konulardandır. Fakihlerin büyük çoğunluğuna göre bu hususta hukukî bir görev bulunmasa da genellikle Hz. Peygamber'in evin dışındaki işleri damadı Ali'nin, evin içindeki işleri kızı Fâtima'nın uhdesine vermesi örneğinden (İbn Ebû Şeybe, VI, 10; İbn Hacer el-Askalânî, II, 39), ayrıca örf ve âdetin bu yönde olmasından hareketle bunun ahlâkî-dinî bir vazife olduğu belirtilmiştir. Kadının nâşize sayılması kural olarak onun nafaka ve süknâ hakkını düşürmektedir. Bu konuda Mâlikî mezhebi içinde tercih edilmeyen bir görüş dışında İslâm âlimlerinin fikir birliği mevcuttur. Ayrıntılarda farklı görüşler bulunmakla birlikte kadının bu hali terketmesiyle nafaka hakkına yeniden kavuşacağı da ittifakla kabul edilmiştir.

Kur'an erkeğe kadının kendisini rahatsız eden davranışları karşısında sabırlı ve hoşgörülü olmasını öğütlemekte (en-Nisâ 4/19), geçinme imkânı yoksa güzellikle ayrılımlarını ve bu süreçte karşılıklı haklara saygı gösterilmesini istemektedir (et-Talâk 65/1-2, 6-7). Bununla beraber aile birliğinin devam etmesi ve aile içi problemlerin büyüüp dışarıya aksetmeden ve boşanma noktasına gelmeden çözülmesi esas kabul edildiği için kocanın, aile reisine tanınan sınırlı yetki çerçevesinde evlilik hukukuna riayet etmeyen karısına yönelik bazı tedbirler uygulayabileceği kabul edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de toplumsal te-

lakkiyi ve uygulamayı göz ardı etmeyen bir örneklerle dövmeyen söz edilmekle birlikte asıl başvurulması istenen yol öğüt ve ikna yöntemidir (en-Nisâ 4/34). Resûl-i Ekrem'in sözleri ve uygulamaları âyetin bu şekilde anlaşılmasını gerekli kılmaktadır (bk. KADIN). Öte yandan fakihler, bu yolun aile birliğinin bozulmasını önleme (islah) amacını aşır cezalandırma boyutuna varması ve kadına zarar vermesi halinde kocaya malî ve cezaî yaptırımlar öngörmüşlerdir.

Haklı veya haksız bir gerekçeyle kocanın karısına fena muamelede bulunması erkeğe nisbetle nüşüz kavramını gündeme getirmektedir. Kur'an-ı Kerim'de kadının açısından birer endişe kaynağı olarak erkeğin nüşüzü ve yüz çevirmesi birlikte zikredilmekte (en-Nisâ 4/128), ancak kocanın hangi davranışının nüşüz, hangilerinin yüz çevirme kapsamına girdiğine dair bir açıklama yer almamaktadır. İslâm âlimleri, âyetin nüşüz sebebinin de dikkate alıp (Buhârî, "Nikâh", 95; Tirmizî, "Tefsîr", 26) kocanın, evlenme akdinin gereği olarak kadının hakkı olan nafaka, cinsel yararlanma, geceleyn evinde kalma gibi hususlarda ödevlerini yerine getirmemesini veya karısına ilgisiz, sevgisiz ve soğuk davranmasını yüz çevirme şeklinde değerlendirenken aile reisiği hakkını kötüye kullanmak suretiyle kadına sert davranıp fena muamelede bulunmasını da nüşüz diye açıklamışlardır. Aynı âyetin devamında her iki durumda da tarafların karşılıklı bazı haklarından fedakârlık yaparak bir anlaşmaya varabilecekleri, dolayısıyla evlilik içinde birlikte yaşamaya devam edebilecekleri belirtilmektedir. Tarafların, problemlerini kendi aralarında çözmemesi ve erkeğin kötü muameleyle devam etmesi durumunda İslâm âlimleri kamu otoritesinin (hâkim) devreye girip erkeğin bu davranışına engel olması, gerekirse cezaî yaptırımlar uygulaması ve kadını korumak için önlem alması gerektiğinde birleşmektedir. Öte yandan Mâlikî ve Hanbelîler'e göre kocası kendisine kötü muamelede bulunan kadın hâkime başvurup boşanma talebinde bulunabilir. Bu iddiasını ispat ederse hâkim boşanmaya karar verir. Hanefî ve Şâfiîler ise bu durumu bir boşanma sebebi olarak görmemektedir. Kadın kocasının kötü muamelede bulunduğunu ispat edemediği halde boşanma talebinde ısrar ederse ya da taraflar karşılıklı olarak nüşüz veya geçimsizlik iddiasında bulunurlarsa bir başka âyetin hükmü gereğince (en-Nisâ 4/35) hâkim tercihen her iki tarafın ailesinden uygun birer kişiyi ha-

kem tayin eder. Hakemler tarafların arasını düzeltmeye çaba gösterir. Bu mümkün olmazsa Mâlikîler'e ve Hanbelî mezhebi içindeki iki görüşten birine göre bedelli veya bedelsiz boşanmaya hükmederler. Hanefîler'e, Şâfiîler'e ve Hanbelîler'in mutemet sayılan görüşüne göre ise koca kendilerine vekâlet vermediği sürece hakemlerin boşama yetkisi yoktur. 1917 tarihli Hukûk-ı Âile Kararnâmesi ve bu kararnâmeyi kaynak edinen çağdaş İslâm ülkeleri kanunları da bu konuyla ilgili düzenlemeyi Mâlikî mezhebinin görüşü doğrultusunda yapmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "nşz" md.; İbn Ebû Şeybe, *el-Muşannef* (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), Beyrut 1409/1989, VI, 10; Buhârî, "Nikâh", 90, 94, 95, "Nafakât", 1-4, "Ahkâm", 1, 4; Müslim, "Hac", 147, "İmâret", 3, 20; İbn Mâce, "Nikâh", 3, 5; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 40; Tirmizî, "Tefsîr", 26; Nesâî, "Nikâh", 14; Taberî, *Câmî'u'l-beyân* (nşr. Sidki Cemîl el-Attâr), Beyrut 1415/1995, IV, 93-109, 412-419; Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'an*, [baskı yeri ve tarihi yok] (Dârü'l-fikr), II, 188-193, 282-283; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'an* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1376/1957, I, 415-427; Kâsânî, *Bedâ'î'*, II, 334-335; IV, 18-23; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, XI, 64-66, 87-93; İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, V, 55-56; İbn Küdâme, *el-Muğnî* (Herrâs), VII, 18-22, 46-50, 611-612; Kurtubî, *el-Câmî'*, V, 168-179, 403-406; Nevvî, *Ravzâtü't-tâlibîn* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd – Ali M. Muavvaz), Beyrut 1412/1992, VI, 368-369; Takıyyüddin İbn Teymiyye, *Fikhu'n-nisâ' fi'z-zevâc ve'l-üsre ve'n-nüşüz ve't-talak* (nşr. Seyyid el-Cümeilî), Beyrut 1989, s. 160-165, 205-225; İbn Cüzei, *el-Kavâninü'l-fikhiyye*, Beyrut 1977, s. 141-142, 147; Osman b. Ali ez-Zeylaî, *Tebyinü'l-hakâ'ik*, Bulak 1313, III, 52, 211; İbn Hacer el-Askalânî, *el-Metâlibü'l-'âliye* (nşr. Habîburrahman el-A'zamî), Küveyt 1973, II, 39; Şirbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, III, 259-262, 402, 436-438; Buhûttî, *Keşşafü'l-kınâ'*, V, 209-211, 363; Muhammed b. Abdülbâkî ez-Zürkânî, *Şerhu'z-Zürkânî 'alâ Muvatta'a'l-İmâm Mâlik*, Beyrut 1411, IV, 250; Muhammed b. Ahmed ed-Desûkî, *Hâşiye 'ale's-Şerhi'l-kebir*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), II, 343-347, 514; Şevkânî, *Neylül-evtâr*, VI, 231-238; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, Beyrut 1407/1987, III, 576-577; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, V, 23-28, 161-163; Reşid Rızâ, *Tefsîrül-menâr*, V, 66-78; Elmalılı, *Hak Dini*, II, 1348-1354; III, 1485-1486; Muhammed Ebû Zehre, *el-Ahvâlü's-şahşiyye*, Kahire 1377/1957, s. 188-195, 269-280, 421-429; Bedrân Ebû'l-Ayneyn Bedrân, *el-Fikhu'l-mukâren li'l-ahvâlü's-şahşiyye*, Beyrut, ts. (Dârü'n-nehdâtî'l-Arabiyye li't-tibâa ve'n-neşr), s. 239-244, 266-284, 443-446; M. Mustafa Şelebî, *Ahkâmü'l-üsre fi'l-İslâm*, Beyrut 1397/1977, s. 326-338, 425-429, 581-586; Necîb el-Mutîî, *Tekmilâtü'l-Mecmû'* (Nevevî, *el-Mecmû'* içinde), Cidde 1980, XVIII, 134-144; Vehbe ez-Zühaylî, *el-Fikhu'l-İslâmî ve edilletüh*, Dimaşk 1405/1985, VII, 327-343, 779-781, 792; Bilmen, *Kamus*², II, 165-169, 444-445, 478-484; IV, 473; Abdülvehhâb Hallâf, *Ahkâmü'l-ahvâlü's-şahşiyye fi's-şer'ati'l-İslâmiyye*, Küveyt 1410/1990, s. 104-108, 117-

120, 164; Abdülhamîd Ahmed Ebû Süleyman, *Darbül-me'r'e vesiletü li-hallil-hilâfati'z-zevciyye*, Kahire 1422/2000; Abdülkerîm Zeydân, *el-Mu'assal fi ahkâmü'l-me'r'e ve beytül-müslim fi's-şer'ati'l-İslâmiyye*, Beyrut 1420/2000, VII, 160-167, 223-322; İlhamî Güler, "Kur'an'da Kadın-Erkek Eşitsizliğinin Temelleri", *İslâmî Araştırmalar*, V/4, Ankara 1991, s. 316-317; V. Rispler-Chaim, "Nuşuz Between Medieval and Contemporary Islamic Law: The Human Rights Aspect", *Arabica*, XXXIX, Leiden 1992, s. 315-327; M. Zeki Duman, "On Dört Asırlık Tefsir Birliğinin Kur'an'ın Anlaşılmasındaki Olumsuz Etkileri", *Erçiyas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 10, Kayseri 1998, s. 43-47; Mesut Erdal, "Kur'an'da 'Nüşüz' Kavramı", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, III/2, Diyarbakır 2001, s. 37-51; Ömer Özsoy, "Çağdaş Kur'an(lar) Üretimi Üzerine -'Kan Dövmesi' Olgusu Bağlamında 4. Nisâ, 34 Örneği-", *İslâmiyat*, V/1, Ankara 2002, s. 111-124; "Nüşüz", *Mu.F*, XL, 287-290; "Te'dib", a.e., X, 19-26; Mehmet Şener, "Nüşüz", *İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, III, 506-507.

HACI MEHMET GÜNAY

NÜVEYRÎ, Ahmed b. Abdülvehhâb (أحمد بن عبد الوهاب النويري)

Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Abdülvehhâb b. Muhammed el-Bekrî et-Teymî el-Kureşî en-Nüveyrî (ö. 733/1333)

Memlükler devrinin
önde gelen devlet adamı, tarihçi.

21 Zilkade 677'de (5 Nisan 1279) Yukarı Mısır'ın (Saîd) Kûs beldesinde doğdu. Aslen Nüveyre köyünden olduğu için Nüveyrî, soyu Hz. Ebû Bekir'e veya Tay kabilesinin bir kolu olan Bekr kabilesine dayandığından Bekrî nisbesiyle anılır. Babası Memlük idaresinin çeşitli divanlarında kâtip olarak görev yapmıştı. Nüveyrî ilk öğrenimini tamamladıktan sonra Kahire'ye gidip Abdülmün'im ed-Dimyâtî, İbn Dakikül'îd, Kadî Bedreddin İbn Cemâa, Şerîf Mûsâ b. Ali b. Ebû Tâlib, Ya'kûb b. Ahmed es-Sâbûnî, Ahmed el-Haccâr, Abdülhak b. Fit-yân b. Abdülmecîd el-Kureşî, İzzeddin el-Fârûsî el-Vâsîfî ve dönemin kadın bilginlerinden Zeyneb bint Yahyâ b. Abdüsse-lâm gibi hocaların derslerine devam edip dinî ilimler yanında, tarih, Arap edebiyatı ve inşa alanında ileri bir seviyeye ulaştı. Ayrıca hüsn-i hatla da meşgul oldu. Özellikle hadis ilmine büyük ilgi duyan Nüveyrî'nin öğrenciliğinde geçimini kitap istinsah ederek sağladığı, bu dönemde Buhârî'nin *el-Câmî'u's-şahîh*'ini sekiz defa istinsah edip 1000'er dirheme sattığı kaydedilmektedir.